

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: ความเป็นมาและความเชื่อมโยง

Action Research and Participatory Action Research: Background and Connection

เกษราวัลณ์ นิลวางกูร PhD*

การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มาจากแนวคิดที่ต่างกัน กล่าวคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการมาจากแนวคิดการวิจัยของฝ่ายเหนือแบบดั้งเดิม (northern tradition) ที่มุ่งพัฒนาระบบ ส่วนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมาจากแนวคิดของฝ่ายใต้แบบดั้งเดิม (southern tradition) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล หรือองค์กร แม้การวิจัยทั้ง 2 วิธี จะมีรากฐานการคิดเริ่มต้นจากแหล่งที่ต่างกัน แต่วิธีการวิจัยทั้ง 2 วิธี มีคุณลักษณะบางประเด็นเชื่อมโยงกัน และมีความเหมือนกัน ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนนำเสนอเรื่อง ความเป็นมาและความเชื่อมโยงของการวิจัยทั้ง 2 ชนิด

1. ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

คำว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มใช้เป็นครั้งแรกในปีคริสต์ศักราช 1946 โดย เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) ในงานเขียนของเขาเรื่อง "การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และ ปัญหาเล็กน้อย" เขาได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ก่อตั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ในฐานะที่เขาพัฒนาความรู้เกี่ยวกับระบบสังคม และในขณะเดียวกันเขาพยายามเปลี่ยนระบบสังคมให้ดีขึ้น¹ นอกจากนี้แล้ว เลวิน ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นบิดาของ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ²

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในยุคของเลวิน ใส่ใจเรื่องปัญหาทางสังคม และเน้นเรื่องการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม ในการลดปัญหาความขัดแย้ง ภาวะวิกฤต และการเปลี่ยนแปลงในองค์กร³ การวิจัยเชิงปฏิบัติการของเลวินได้รับการวิพากษ์ว่าเป็นการ

ใช้การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยของคนในสถานประกอบการที่ไม่ครอบคลุมทั่วสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจของคนงานและนายจ้าง โดยเลวิน คิดว่าวัตถุประสงค์ของผู้บริหารเหมาะสมและไม่ควรมีคำถามใดๆ จากคนงาน นอกจากนี้แม้เลวินและผู้ร่วมดำเนินการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการปรับปรุงความสามารถในการผลิต แต่พวกเขาไม่ได้พัฒนาแนวคิดโครงสร้างที่แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานพลังอำนาจในการกำหนดบทบาททางสังคม และมีอิทธิพลต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่างๆ ของกระบวนการผลิต⁴ หลังจากที่ได้พัฒนาการวิจัยเชิงปฏิบัติการในประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมาสถาบันทาวิสต็อกเพื่อความสัมพันธ์ของมนุษย์ (The Tavistock Institute for Human Relations) ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการจากหลายสาขาที่มีความรู้หรือความเชื่อพื้นฐานทางด้านจิตวิเคราะห์และศาสตร์ทางจิตวิทยาสังคม ได้พัฒนาการวิจัยเชิงปฏิบัติการในประเทศอังกฤษ ซึ่งต่างจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการของเลวินโดยสถาบันนี้ใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการในการแก้ปัญหาที่ขยายวงกว้างหลากหลายองค์กร และส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กร และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมในการดำเนินการแก้ปัญหา ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงในองค์กรเกิดจากข้อตกลงของกลุ่ม⁵

เลวินและสถาบันทาวิสต็อกมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั่วโลก นักวิจัยในยุคต่อมาในหลายๆ องค์กรได้ใช้แนวคิดของ เคิร์ท เลวิน และสถาบันทาวิสต็อกในงานวิจัย และขณะเดียวกัน

*รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

นักวิจัยเหล่านั้นได้พัฒนาปรัชญาเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ตามแนวคิดของพวกเขาเองด้วย เช่น ไวท์³ คาร์และเคมมีส⁴ และเคมมีสและแมกแทกการท์⁵ ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับ การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่หลากหลาย

คาร์และเคมมีส ผู้ที่มีความคิดสนับสนุนการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้วิเคราะห์สามประเด็นหลักของการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่นอกเหนือจากวิธีการใช้การวิจัยชนิดนี้ของยุคเลวิน⁴ ดังนี้

1) นักวิจัยที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ยอมรับว่าการตัดสินใจของกลุ่มมีความสำคัญพอ ๆ กับหลักการของการวิจัย มากกว่าการยอมรับว่าเป็นเรื่องของทักษะการปฏิบัติกล่าวคือ ไม่ใช่เป็นการวิจัยที่มีประสิทธิภาพเพียงแต่ให้การสนับสนุนและดำรงไว้ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่เป็นการวิจัยที่จำเป็น สำหรับความมุ่งมั่นอย่างแท้จริงร่วมกันในการปฏิบัติงานทางสังคม

2) นักวิจัยไม่เห็นด้วยว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่ทำให้ผู้ร่วมวิจัยมีการดำเนินชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และพวกเขาเชื่อว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ใช่ทักษะการปฏิบัติหรือสิ่งที่ทำให้เกิดประชาธิปไตย แต่ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มียู่ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยผู้วิจัยหรือผู้ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ร่วมกันปฏิบัติงาน และวิพากษ์สิ่งที่ก่อให้เกิดการพึ่งพา ความไม่เท่าเทียมกัน และการเอารัดเอาเปรียบในสังคม ทำให้พวกเขาเกิดความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมกันแก้ปัญหาดังกล่าว แม้ว่าพวกเขาไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมดก็ตาม

3) นักวิจัยไม่เห็นด้วยกับภาษาของเลวิน ที่ใช้ในการอธิบายวัตถุประสงค์ของแนวคิดทฤษฎีและวิธีการหลาย ๆ วิธีของศาสตร์ทางสังคม เพราะ เลวิน ใช้แนวคิดและการวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์มาอธิบาย รวมทั้งทำการทดลองในห้องปฏิบัติการและในสถานที่ปฏิบัติงาน เพื่อทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ที่ควบคุมการดำเนินชีวิตในสังคม แนวคิดของการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในยุคหลังต่างจากยุคของ เลวิน กล่าวคือในยุคของเลวิน นักวิจัยเป็นผู้เชี่ยวชาญในการค้นหาข้อมูลสำหรับผู้บริหารแล้วดำเนินการดำเนินการทดลองหรือทดสอบบน

ฐานข้อมูลที่ได้ หลังจากนั้นวิเคราะห์และเขียนรายงานสำหรับนักวิจัยเชิงปฏิบัติการยุคหลังไม่ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อค้นหากฎ ข้อบังคับที่ครอบคลุมสำหรับพฤติกรรมของมนุษย์โดยการวัดพฤติกรรมและวัดการเปลี่ยนแปลงสังคมเหมือนยุคแรก นอกจากนี้พวกเขาไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการให้ความรู้ที่กำหนดไว้แล้วอย่างยุคของเลวิน นักวิจัยยุคหลังเน้นอย่างมากในการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ทำงานอย่างมีส่วนร่วมและสร้างพลังอำนาจ โดยการหาวิธีการที่ทำให้นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยทำงานร่วมกัน และผู้ร่วมวิจัยเป็นนักวิจัยได้ในสิทธิที่เขาพึงมีและนักวิจัยยุคหลังเชื่อว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ใช่การวิจัยเพื่อให้นักวิทยาศาสตร์กำหนดประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าเหมือนยุคเริ่มแรก

1.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ในปีคริสต์ทศวรรษ 1970 ระยะต้น ๆ นักวิทยาศาสตร์สังคมกลุ่มหนึ่งมีความเชี่ยวชาญการทำงานด้านการพัฒนาในทวีปแอฟริกา ไม่เพียงพอใจการทำงานที่ใช้วิธีการของศาสตร์ทางสังคม ของผู้เชี่ยวชาญในโลกตะวันตก พวกเขาพบว่าวิธีการที่พัฒนาขึ้นในซีกโลกตะวันตกขาดความยืดหยุ่น ในการนำมาใช้ในบริบทของทวีปแอฟริกา และพวกเขาได้เรียนรู้จากผู้ช่วยทำงานที่แสดงให้เห็นอย่างมีประสิทธิภาพในการเสนอรวบรวมข้อมูลที่ต้องการโดยใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแลกเปลี่ยนความรู้ของชุมชน ดังนั้นนักวิทยาศาสตร์สังคมกลุ่มนี้จึงใช้แก้ปัญหาของประชาชน โดยการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน และใช้ประสบการณ์ ภูมิปัญญา และทักษะของประชาชน และต่อมา มาร์จา-ลิสา สวอนซ์ (Marja-Liisa Swantz) จากประเทศฟินแลนด์ ทำงานในประเทศแทนซาเนีย เป็นคนแรกที่เรียกวิธีการทำงานในทวีปแอฟริกาว่า “การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม”⁶ ต่อมาการใช้วิธีการนี้ในการทำงานในทวีปเอเชีย และประเทศในแถบลาตินอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ประชาชนประสบกับความยากลำบากในการได้รับอิสรภาพจากการถูกครอบงำจากต่างชาติ

เปาโล เฟรเร (Paulo Freire) (ผู้เขียนไม่ได้) ออกเสียงแฟร์ตามภาษาอังกฤษ เพราะเป็นการเรียกชื่อตามภาษาโปรตุเกส) นักการศึกษาชาวบราซิล ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ภาษาโปรตุเกสเป็นภาษาประจำชาติได้ตีพิมพ์เรื่อง การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส (Pedagogy of the Oppressed) ในปีคริสต์ทศวรรษ 1970 งานเขียนของเขามีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพในการดำเนินการวิจัยของนักวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง โดยปรับเปลี่ยนมุมมองสมาชิกของชุมชนที่ศึกษาว่าเป็นเหมือนวัตถุ (objective) เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ (subjective) และค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง เฟรเรกล่าวว่า สิ่งที่เป็นจริงไม่ใช่เพียงความถูกต้องตามวัตถุประสงค์ หรือ ความจริงที่เกิดจากการค้นพบ แต่รวมถึงวิธีการที่ประชาชนผู้เข้าไปเกี่ยวข้องกับความจริง รับรู้ต่อความเป็นจริงนั้นด้วย สิ่งที่เป็นจริงที่เป็นรูปธรรมคือความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่บุคคลอื่นรับรู้กับสิ่งที่บุคคลรับรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นทั้งสองการรับรู้จึงไม่สามารถแยกจากกัน

ในปี 1976 สถาบันอื่นที่ไม่ใช่สถาบันการศึกษา ได้แก่ กลุ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของสภาการศึกษาผู้ใหญ่ระหว่างประเทศ เมืองโตรอน ประเทศแคนาดา (Participatory Research Group by International Council of Adult Education) ศูนย์เครือข่ายในประเทศอินเดีย ประเทศแทนซาเนีย ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศในแถบลาตินอเมริกา และกลุ่มอื่นๆ รวมถึงกลุ่มทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการรวมกันกับชาวอะบอริจินส์ ในประเทศออสเตรเลีย (Collaborative Action Research Group) ตลอดจนศูนย์ไฮแลนด์เดอร์ (Highlander Center) ในรัฐเทนเนสซี ประเทศสหรัฐอเมริกาดำเนินการวิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการและเริ่มมีการประชุมเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการในคาร์ทีเจนา (Cartegena) ในคริสต์ทศวรรษ 1977 โดยมีตัวแทนจาก 61 ประเทศเข้าร่วมประชุม ต่อมาในปี ค.ศ. 1985 ที่ประเทศโคลอมเบีย ฟอรัส - บอร์ดา (Fals-Borda) เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม”⁷ ซึ่งเป็นการวิจัยที่ค้นหาวิธีการสร้างศักยภาพของคนและ

ขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม⁸ และการวิจัยชนิดนี้มาจากการวิจัย 2 วิธีคือ การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ⁹ เพื่อเน้นการปฏิบัติหรือ ขั้นตอนการวิจัยในการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม เดิมว่าควรคำนึงถึงการปฏิบัติด้วย ขณะใช้วิธีการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม

2. ความเชื่อมโยงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

จากแหล่งกำเนิดของการวิจัยทั้ง 2 ชนิด ที่มาจากแนวคิดของฝ่ายเหนือและแนวคิดของฝ่ายใต้ตลอดจนความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ทำให้นักวิชาการ และนักวิจัย ที่ใช้วิธีการวิจัยทั้ง 2 วิธี มีความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยนักวิชาการ และนักวิจัยบางกลุ่มเชื่อว่า การวิจัยทั้ง 2 วิธี มีความต่างกัน ขณะที่นักวิชาการและนักวิจัย ระดบนานาชาติส่วนใหญ่เชื่อว่าไม่ต่างกัน ดังนี้

นักวิชาการ และนักวิจัย บางคนเชื่อว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมต่างกัน โดย ระบุว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเน้นเรื่องการเรียนรู้เพื่อเพิ่มอำนาจแก่คนในบริบทที่กว้าง ขณะที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นเรื่องการปฏิบัติของสังคม การปฏิรูปนโยบาย หรือ ชนิดของการเปลี่ยนแปลงสังคม หรือระบบ นอกจากนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่จำเป็นต้องให้ผู้ถูกวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัย แต่เป็นวิธีการที่ค้นหาชีวิตคนใดคนหนึ่งและการปฏิบัติงานในวิชาชีพ ด้วยมุมมองเพื่อปรับเปลี่ยนหรือปฏิรูปสถาบัน สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่คนมีความมุ่งมั่นอย่างเป็นประชาธิปไตย เพื่อลบล้างผู้ซึ่งผูกขาดการถือครองความรู้ แต่เพียงผู้เดียว และสำหรับผู้ที่ร่วมดำเนินการวิจัยทางสังคม เป็นผู้ด้อยโอกาส หรือคนชายขอบที่ไม่มีความสำคัญในสังคม¹⁰ มุมมองของนักวิชาการที่ระบุว่า การวิจัยทั้ง 2 ประเภทแตกต่างกัน มีหลากหลาย (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมตามความเชื่อในอุดมคติ

หัวข้อ	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ	การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม
1. เป้าหมาย	- เปลี่ยนแปลงระบบสังคมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล พัฒนาศักยภาพของบุคคล และแก้ปัญหาบุคคล หรือสถาบัน หรือปฏิรูบนโยบาย	- เปลี่ยนแปลงผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้มีสิทธิมีเสียงและมีพลังอำนาจในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี
2. ต้นกำเนิด	- เคิร์ท เลวิน เป็นผู้พัฒนาจากการดำเนินการวิจัยในสถานประกอบการที่ไม่ครอบคลุมในวงกว้าง และเน้นความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจของคนงานและนายจ้าง และวัตถุประสงค์ของผู้บริหารมีความเหมาะสม	- พัฒนาโดยนักวิทยาศาสตร์สังคมที่ทำงานพัฒนาชุมชนในทวีป แอฟริกา
3. จุดเริ่มต้น	- เริ่มจากผู้มีอำนาจเช่น นักวิชาการ หรือผู้ปฏิบัติงาน	- ผู้ด้อยโอกาสในสังคมเป็นผู้ริเริ่ม เช่น คนจนในพื้นที่
4. กระบวนการวิจัย	- ไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วม เช่น ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลหลังจากนั้น ผู้ประกอบวิชาชีพเป็นคนปฏิบัติงานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	- เน้นการคิดเป็น ทำเป็น มีส่วนร่วมและสร้างพลังอำนาจ

ที่มา : Brown & Tandon อ้างถึงใน Khanlou & Peter^{8,9}

ขณะที่นักวิจัยบางคนเชื่อว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมแตกต่างกัน แต่มีนักวิชาการส่วนใหญ่ในปัจจุบันเชื่อว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเหมือนกัน^{8,9,10,11} โดยพวกเขาเชื่อว่าไม่มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการใด (AR) ที่ไม่มีส่วนร่วมและไม่มีการวิจัยการมีส่วนร่วม (PR) ใดที่จะไม่มีการปฏิบัติและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมแท้จริงแล้วคือการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้ร่วมดำเนินการวิจัย (participant) (วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรียกกลุ่มตัวอย่างว่า ผู้ร่วมดำเนินการวิจัย ขณะที่วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ อื่นๆ เรียกว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก [key informant] เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาคำถามจนกระทั่งประเมินผลการดำเนินงาน³

การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มาจากศาสตร์ทางสังคมเหมือนกัน แม้ว่าการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มปรากฏครั้งแรกใน

ภาคอุตสาหกรรม และเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง แต่การวิจัยชนิดนี้มีพัฒนาการและถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการสร้างศักยภาพของบุคคลผู้ด้อยโอกาส องค์กร และชุมชนโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน ให้สามารถควบคุมตนเองและสามารถปรับเปลี่ยนตนเอง ชุมชน และสังคม เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และใช้อย่างแพร่หลายในทุกวงการแวดวงการศึกษา^{4,12} และในการพยาบาล^{13,14} นอกจากนี้นักวิชาการกลุ่มที่เชื่อว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมไม่มุ่งเน้นถึงกระบวนการวิจัยที่ต่างกัน แต่เชื่อในแนวคิดหลักพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันของการวิจัยทั้ง 2 ประเภท กล่าวคือเป็นการวิจัยที่มีลักษณะ^{15,16} ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมและมีความเป็นประชาธิปไตย ที่ตระหนักถึง การพัฒนาความรู้จากการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของมนุษย์ และมีพื้นฐานการปฏิบัติตามมุมมองของมนุษย์ 2) การทำงานร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยและสมาชิกในชุมชน ร่วมกระบวนการทำงานด้วยกันอย่างเท่าเทียม

3) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างความรู้ใหม่ที่ผสมผสานความรู้ จากนักวิชาการหรือนักวิจัย และความรู้ของคนในพื้นที่ (local knowledge) 4) เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบ และสร้างศักยภาพของชุมชน 5) กระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจโดยผู้มีส่วนร่วมในโครงการสามารถควบคุมการดำเนินชีวิตของตนได้ 6) ความสมดุลระหว่างการดำเนินการวิจัย และการกระทำกิจกรรมหรือการปฏิบัติ กล่าวคือไม่ใช่มีแต่การกระทำกิจกรรมเท่านั้นแต่มีการวิจัยควบคู่ด้วย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีความเหมือนกันหรือเป็นชนิดเดียวกันเพียงแต่ระดับของการมีส่วนร่วมในการทำวิจัยต่างกัน ดังได้กล่าวมาแล้วในการดำเนินการวิจัยเชิงการที่นักวิจัยระบุว่าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ควรคำนึงถึงการเริ่มต้นการดำเนินการวิจัยว่าเริ่มอย่างไร หากนักวิจัยกำหนดปัญหาคำถาม และกำหนดวัตถุประสงค์ การวิจัยแล้วไปดำเนินการร่วมกับผู้ร่วมวิจัยในพื้นที่ และสร้างพลังอำนาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จนชุมชนพึ่งตนเอง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแต่หากการวิจัยชนิดใดก็ตามที่ผู้ร่วมวิจัย ที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน หรือบุคคลในพื้นที่เป็นผู้กำหนดปัญหา และเห็นความสำคัญต่อประเด็นแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งค่อนข้างเป็นวิธีการในอุดมคติสำหรับประเทศกำลังพัฒนา การวิจัยชนิดนี้เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น การศึกษาของเกรน¹⁷ ที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของพยาบาล และผู้สูงอายุในประเทศออสเตรเลีย โดยเกรนเข้าไปในสถานดูแลผู้สูงอายุ เพื่อที่จะทำวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (participatory action research) แต่ไม่ได้กำหนดปัญหาหรือวิธีการวิจัย เกรนเข้าไปร่วมทำงานในสถานดูแลผู้สูงอายุ แล้วสนับสนุนให้ผู้ร่วมดำเนินการวิจัยวิเคราะห์สถานการณ์ และมีจิตสำนึกต่อสิ่งที่เป็นปัญหา และหาวิธีแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้ร่วมวิจัยในพื้นที่สนใจปัญหา แต่แรกและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เพราะเป็นประเด็นที่พวกเขาสนใจ นักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน แต่การวิจัย

เชิงปฏิบัติการ นักวิจัยเป็นผู้กำหนดปัญหาและเชิญผู้ร่วมวิจัยมาร่วมดำเนินการวิจัยในประเด็นที่นักวิจัยสนใจ หลังจากนั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้ผู้ร่วมวิจัยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา และเกิดพลังอำนาจนำสู่การปฏิบัติและพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมวิจัย จนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยนักวิจัยเป็นผู้สนับสนุนเช่นเดียวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

สรุป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม แม้จะมาจากฐานคิด และมีวิวัฒนาการที่ต่างกัน แต่มีแนวคิดหลักของการดำเนินการวิจัยที่คล้ายคลึงกัน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการดำเนินการวิจัยที่มีความเป็นประชาธิปไตย สร้างความรู้จากการปฏิบัติ ทำให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมมีพลังอำนาจ มีศักยภาพในการควบคุมตนเอง ชุมชนและสังคม สามารถปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง องค์กร/ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น ทำให้พวกเขายึดมีสุข ดังนั้น นักวิชาการจำนวนมากระบุว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมครอบคลุมในทุกกระบวนการของการวิจัย ตั้งแต่กำหนดปัญหา วางแผน ดำเนินการแก้ปัญหา ปฏิบัติการตามกิจกรรมกำหนด และสะท้อนการปฏิบัติ

References

1. Hart E, Bond M. Action research for health and social care: A guide to practice. Buckingham: Open University Press; 1995.
2. O'brien R. An overview of the methodology approach of action research. 1998 [Cited 2009 June 20]. Available from: <http://www.web.net/~robrien/papers/arfinal.html>
3. Whyte WE. Participation action research. Newbury Park: Sage; 1991.
4. Carr W, Kemmis S. Becoming critical: education, knowledge and actionresearch. Burwood: Deakin University; 1986.

5. Kemmis S, McTaggart R. The action research planner. Victoria: Deakin University; 1988.
6. Park P. People, Knowledge, and Change in Participatory Research. *Management Learning* 1999; 30 (2): 141–157.
7. Wallerstein N, Duran B. The Theoretical, historical, and practice roots of CBPR. In M. Minkler & N. Wallerstein. (Eds.). *Community – based participatory research for health from process to outcomes*. San Francisco : Jossey – Bass; 2008.
8. Kindon S, Pain R, Kesby M. (Eds.). *Participatory action research approaches and methods: Connecting people, participation and place*. London: Routledge; 2007.
9. Khanlou N, Peter E. Participatory action research: Considerations for ethical review. *Social Science & Medicine* 2005; 60(10): 2333–40.
10. Lingard L, Albert M, Levinson W. Grounded theory, mixed methods, and action research. *British Medical Journal* 2008; 337: 459–461
11. Koch T, Kralik D. *Participatory action research in health care*. Victoria: Blackwell; 2006.
12. Stringer ET. *Action research*. Los Angeles: Sage publication; 2007.
13. Nilvarangkul K, Srithongchai N, Saensom D, Smith J, Supornpan A, Tumnong C. *Action Research to Strengthen Women Weavers' Self-Care in North-East Thailand*. *Public Health Nursing* 2013; 30(3): 213–220.
14. Nilvarangkul K, MaCann T, Rungreangkulkij S, Wongporm J. *Enhancing Health Related Quality of Life of Laotian Migrant Workers in Thailand*. *Qualitative Health Research* 2011; 21(30): 312–323.
15. Reason P, Bradbury H. (Eds.). *The Sage Leand-book of action research: participative inquiry and practice*. London: Sage publication; 2008.
16. Minkler M, Wallerstein N. (Eds.). *Community based participatory research for health*. San Francisco: Jossey–Bass; 2003.
17. Crane S. *Participatory action research: Nurses and elderly people*. Unpublished doctoral dissertation Central Queen and university: Rockhampton Queensland, Australia; 1997.